

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ในทัศนะของนักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ วิทยานิพนธ์ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์
2. แนวคิดเรื่องการเรียนรู้
3. แนวคิดเกี่ยวกับความมีคุณธรรมจริยธรรม
4. แนวคิดเกี่ยวกับความมีวินัยในตนเอง
5. แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการศึกษา

1. แนวคิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์

การพัฒนานักศึกษา จำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพของนักศึกษาให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เหมาะสม โดยทั่วไปแล้วสังคมไทยมีกลุ่มคนอยู่หลายกลุ่ม มีความหลากหลายในอาชีพ ซึ่งแต่ละกลุ่มอาชีพจะต้องมีคุณลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสภาพการปฏิบัติงานหรืออาชีพนั้น ๆ

นักศึกษา เป็นอาชีพหนึ่งที่ต้องมีคุณลักษณะแตกต่างไปจากกลุ่มอื่น คือ ต้องมีทักษะในการรับรู้ เลือกและใช้ประโยชน์จากข่าวสารได้อย่างฉลาดมีคุณค่าและมีคุณธรรมด้วย จากการประมวลเนื้อหาพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยอุดม หนูทอง (2539, น. 24) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้แนะหลักปฏิบัติ เพื่อความสำเร็จในการทำงานของบัณฑิตหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ดังนี้

1. มีฉันทะ ปณิธาน และอุดมคติในการทำงาน คือ ตั้งปณิธานเป็นอุดมคติไว้แล้วที่จะใช้วิชาความรู้ ทำงานให้บังเกิดผลสำเร็จและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง เพื่อให้ประเทศชาติก้าวหน้ามั่นคง

2. มีเป้าหมาย หลักการ และแผนงานชัดเจน คือ ทำงานให้บรรลุผลสำเร็จและความเจริญที่แท้จริงนั้นจำเป็นต้องมีหลักการเบื้องต้น จะต้องอ่านให้ออกว่ามีลักษณะและขอบเขตอย่างไร เพียงใด มีจุดมุ่งหมายที่แท้เพื่อประโยชน์อะไร

3. รู้จักใช้วิชาการในภาคปฏิบัติ โดยมีหลักปฏิบัติ คือ

3.1 ปรับใช้ความรู้ให้เหมาะกับสภาพสังคม โดยต้องศึกษาให้รู้ เข้าใจ สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงาน รวมทั้งระบบชีวิตของคนไทย ได้แก่ ความเป็นอยู่ ความต้องการ วัฒนธรรม และความรู้สึคนึกคิด

3.2 มีหลักในการเลือกประสมประสานทฤษฎีปฏิบัติอย่างมีเหตุผล ไม่นำทฤษฎีมาใช้เพื่อทฤษฎี

3.3 การนำทฤษฎีมาสู่การปฏิบัติต้องใช้ความละเอียด ถี่ถ้วน รอบคอบ ต้องทำด้วยตนเอง เพื่อจะได้ไม่ต้องอาศัยผู้ใด

3.4 ต้องศึกษาผลที่จะตามมาอย่างรอบคอบ มีคุณความดีเป็นพื้นฐาน โดยใช้ความรู้ให้ถูกต้องเป็นประโยชน์และมีหลัก คือ ความซื่อตรง บริสุทธิ์ใจต่อวิชาการและวิชาชีพ

4. มีความรับผิดชอบ เสียสละ อดทน และมีความเพียรอย่างสม่ำเสมอ

5. มีสติ วิจารณญาณและความรอบคอบในการทำงาน

6. มีวินัยในการทำงาน คือทำงานให้สำเร็จ ราบรื่นผู้ปฏิบัติต้องมีวินัยในตนเอง

7. รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดทำกิจกรรมในโครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย เพื่อสนองตอบความต้องการของสังคมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเร่งรัดพัฒนาศักยภาพนักเรียน นิสิตนักศึกษา ให้มีความรู้ควบคู่กับการมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นบัณฑิตอุดมคติไทยที่มีทั้งความเก่ง ความดี และความรับผิดชอบต่อตนเอง องค์กรและสังคมโดยรวมสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยการพัฒนาคุณภาพของบัณฑิตให้ก้าวไปสู่ความเป็นบัณฑิตอุดมคติไทยอย่างแท้จริง และเป็นบัณฑิตที่มีความรู้ควบคู่กับการมีคุณธรรม จริยธรรม ตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) บัณฑิตที่พึงประสงค์ มีดังนี้

1. มีความรู้ ทักษะ (ด้านวิชาการ วิชาชีพ วิชาชีพชีวิต) และความสามารถระดับสากล เรียนรู้ (ใฝ่รู้) ตลอดชีวิต

2. มีคุณธรรม จริยธรรม วินัย ความรับผิดชอบและความเป็นผู้นำ

3. มีสติปัญญาและวาทญาณ มีวิธีคิดอย่างเป็นระบบและสามารถแก้ไขปัญหาได้

4. เข้าใจความเป็นจริงของสังคมไทย และสังคมโลก รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงการ
แข่งขันในระดับสากล และสามารถปรับตัวได้อย่างมีความสุข

5. มีความเป็นประชาธิปไตย

6. มีจิตสำนึกและภาคภูมิใจในความเป็นไทยสามารถใช้ภูมิปัญญาไทยในการพัฒนา
ประเทศ

7. ตระหนักในคุณค่า ทรัพยากร ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

8. มีจิตสำนึกและศักยภาพในการสร้างงาน

9. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี

คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์

ทบวงมหาวิทยาลัย (2547, น. 13) ได้ออกประกาศ เรื่อง คุณลักษณะที่พึงประสงค์
ของทบวงมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2540 และให้ถือเป็นนโยบายในการปฏิบัติแก่
สถาบันอุดมศึกษาในสังกัดและในกำกับของทบวงมหาวิทยาลัย โดยกำหนดคุณลักษณะของ
บัณฑิตที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. เป็นผู้มีความรอบรู้ในวิชาการทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ มีความสามารถในการคิด
และวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

2. เป็นผู้มีความรู้ จริยธรรม สามารถครองตัวอยู่ในสังคมได้อย่างเต็มภาคภูมิ

3. เป็นผู้มีความรู้ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน

4. เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมและดำรงชีวิตด้วยความเหมาะสม

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2540, น. 20) ได้กำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ 10
ประการ คือ

1. มองเห็นทิศทางที่เหมาะสมของสังคมพร้อมรับผิดชอบ

2. เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกและนานาชาติตลอดเวลา พร้อมมองเห็นผลกระทบ

3. มีความเชื่อมั่นและเป็นตัวของตัวเอง

4. มีหลักวิชาการ สามารถประยุกต์ใช้ได้

5. รับรู้ปัญหาสังคม มีสำนึกร่วมกับสังคม

6. ติดต่อและทำงานร่วมกับคนอื่นให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

7. รู้ถึงปัญหามนุษยชาติ

8. มีความรับผิดชอบ

9. มีจริยธรรม มีเหตุผล

10. เป็นผู้นำ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้จัดทำกิจกรรมในโครงการพัฒนাবัณฑิตอุดมคติไทย เพื่อสนองตอบความต้องการของสังคมเพื่อเร่งรัดพัฒนาศักยภาพนักเรียน นิสิต นักศึกษา ให้มีความรู้ควบคู่กับการมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นบัณฑิตอุดมคติไทยที่มีทั้งความเก่ง ความดี และความรับผิดชอบต่อตนเอง องค์กรและสังคมโดยรวม สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้น รองศาสตราจารย์กำชัย จงจักรพันธ์ (2545, น. 15-16) จึงได้ร่วมกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดังนี้

1. นักศึกษาเป็นผู้มีความรู้ดี หมายถึง เป็นผู้รู้จริง รู้แจ้ง ในสาขาวิชาที่เรียน และในความเห็นของรองศาสตราจารย์ กำชัย จงจักรพันธ์ (2545, น. 15-16) ความรู้ดีควรหมายถึง ความรู้เกี่ยวกับโลกเกี่ยวกับ สังคม การเมือง วัฒนธรรม โดยทั่วไป และในยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน บัณฑิตพึงมีความสามารถในการเรียนรู้ที่จะเป็นผู้เรียนรู้ ตลอดชีวิตด้วย

2. ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข บัณฑิตที่มามีความรู้ดีแต่เพียงอย่างเดียว ไม่เพียงพอที่จะเป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ เพราะบัณฑิตต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น ดังนั้น บัณฑิตต้องมีความสามารถในการนำความรู้มาปรับใช้กับการทำงานจริง ต้องมีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักปรับตัว มีมนุษยสัมพันธ์ รู้จักกาลเทศะ และที่สำคัญบัณฑิตต้องสามารถดำรงตน ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

3. คุณธรรม จริยธรรม บัณฑิตที่พึงประสงค์ นอกจากต้องเป็นผู้มีความรู้ดี สามารถทำงานได้และมีชีวิตที่เป็นสุขแล้ว สังคมยังคาดหวังให้บัณฑิตต้องเป็นคนดีของสังคมด้วย บัณฑิตต้องเป็นผู้ที่ไม่เพียงแคร์รับผิดชอบต่อตัวเองและครอบครัวได้เท่านั้น แต่ต้องคิดถึงช่วยเหลือและรับผิดชอบต่อสังคม ประเทศชาติด้วย บัณฑิตต้องเป็นผู้ที่ยึดมั่นในความถูกต้อง มีคุณธรรม จริยธรรม เคารพในเหตุผล ยึดมั่นในระบบประชาธิปไตย เคารพกติกา และคำนึงถึงความเป็นธรรมในสังคม

สรุปคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ จะต้องประกอบไปด้วยคุณลักษณะ 4 ด้าน คือ ด้านการเรียนรู้ ความมีคุณธรรมจริยธรรม ความมีวินัยในตนเอง และลักษณะมุ่งอนาคต ควบคุมตน สาเหตุที่ครอบคลุมไปด้วย 4 ด้านนั้นเนื่องจากแต่ละคนมีความรู้ ความสามารถ มีสภาพจิตใจ มีความชำนาญคล่องแคล่วในการประกอบกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ได้ ก็ย่อมจะทำให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. แนวคิดเรื่องการเรียนรู้

การเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของชีวิต การเรียนรู้จะช่วยให้คนเราสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต หรือสามารถปรับสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตัวเราได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นคนเราจึงเรียนรู้อยู่เสมอและเป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอด การเรียนรู้เกิดจากการที่ผู้เรียนได้สัมผัส มีประสบการณ์จากการจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ ซึ่งอาจจะเกิดจากการสังเกต การรับข้อมูล การปฏิบัติ แรงจูงใจ ความอยากรู้ของผู้เรียน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดความรู้ ความคิด ความสามารถในการคิดค้น สร้างสรรค์ ทักษะ และประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้อย่างเหมาะสมในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้ ดังนั้นการเรียนการสอนจึงเป็นสิ่งที่ควบคู่กันไป แม้ว่าการสอนบางครั้งอาจจะไม่เกิดการเรียนรู้และการเรียนรู้บางครั้งอาจจะไม่ได้เกิดจากการสอน

การเรียนรู้ในที่นี้ ผู้ศึกษาจะนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

2.1 กระบวนการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติไว้ในมาตรา 6 กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มาตรา 22 กล่าวว่า "การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ" มาตรา 23 กล่าวว่า การจัดการศึกษาจะต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา

พันธุศักดิ์ พลสารัมย์, วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา และคณะ (2543, น. 27) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การจัดการเรียนการสอนในลักษณะที่ให้ผู้เรียนมีอิสระในการใช้สติปัญญาของตนเอง ให้ผู้เรียนมีความเกี่ยวข้องในกระบวนการเรียนการสอนเป็นส่วนตัว ทั้งในลักษณะของเป็นผู้เริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนถึงผลการประเมินผล การเรียนรู้ด้วยตนเอง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนในบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ท้าทายสติปัญญาของผู้เรียน ผู้เรียนและผู้สอนมีความเข้าใจและจริงจังต่อกัน กระบวนการที่เกิดขึ้นร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอนจะทำให้เกิดการเรียนรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของผู้เรียน

ยูเนสโก (2540, น. 121) กล่าวว่า การศึกษาที่เหมาะสมกับยุคโลกาภิวัตน์ นั้น เป็นการศึกษาตลอดชีวิตที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับที่ทำงานและการก่อรูปพฤติกรรม และโอกาสการเรียนรู้ตลอดเวลา ซึ่งมีสาระสำคัญ 4 ประการ คือ

1. การเรียนรู้ เพื่อรู้ เป็นการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้เพื่อให้ได้ประโยชน์จากโอกาสทางการศึกษา
2. การเรียนรู้ เพื่อทำ เป็นการเรียนรู้ฝึกหัดอาชีพหรือการทำงานให้มีความสามารถหลากหลายและสามารถทำงานเป็นทีมได้
3. การเรียนรู้ เพื่อเป็น สามารถเป็นอิสระ ตัดสินใจถูกต้องและรู้สึกรับผิดชอบของตน
4. การเรียนรู้ เพื่ออยู่ร่วมกัน ต้องเข้าใจคนอื่น ประเพณีวัฒนธรรม และจิตใจของกันและของผู้อื่น

การเรียนรู้มักเป็นเรื่องของกิจกรรมการประมวลข่าวสาร โดยข่าวสารในที่นี้หมายถึง คำพูด ลายลักษณ์อักษรลักษณะหรือรายละเอียดของการกระทำพฤติกรรม และสภาพแวดล้อมของการกระทำพฤติกรรม แบนดูราได้แบ่งการเรียนรู้ไว้ 2 ประเภท คือ

1. การเรียนรู้จากการสังเกต มนุษย์เรียนรู้การกระทำพฤติกรรมส่วนใหญ่จากการสังเกตตัวแบบแล้วรับข่าวสารต่าง ๆ มาประมวลโดยการแปลงสภาพเป็นตัวแทนด้วยสัญลักษณ์ที่จะเป็นเครื่องชี้นำและการกระทำในโอกาสต่อมา กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต สามารถมองจากตัวแบบทางพฤติกรรมที่บุคคลอื่นเห็น การมีตัวแบบทางวาจาที่พูดบอกหรือเขียน โดยบอกว่าทำอะไร ได้อย่างไร และการมีตัวแบบสัญลักษณ์ ที่มีตัวแบบผ่านสื่อต่าง ๆ ซึ่งการเรียนรู้จากการสังเกต มี 4 กระบวนการ ได้แก่

1.1 กระบวนการใส่ใจ หมายถึง กระบวนการที่มนุษย์ใส่ใจและสนใจในการรับรู้พฤติกรรมของตัวแบบ

1.2 กระบวนการเก็บจำ หมายถึง การเรียนรู้จากการสังเกตจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้มาก หากผู้สังเกตสามารถเก็บจำพฤติกรรมของตัวแบบไว้ได้

1.3 กระบวนการกระทำ เป็นกระบวนการที่ผู้สังเกตจะนำเอาการเก็บจำเป็นสัญลักษณ์มาแปลงเป็นการกระทำ

1.4 กระบวนการจูงใจ หมายถึง สิ่งของ ปฏิกริยาของผู้อื่น หรือปฏิกริยาของตนที่จะจูงใจให้บุคคลทำหรือไม่ทำพฤติกรรมหนึ่ง ๆ

2. การเรียนรู้จากการกระทำ จะเป็นกรณีพิเศษของการเรียนรู้จากการสังเกต โดยการเรียนรู้จากการกระทำ บุคคลกระทำพฤติกรรมหนึ่ง ๆ แล้วสังเกตผลที่เกิดขึ้น หากผลที่เกิดขึ้นเป็นผลดีสำหรับตัวเขา เขาก็จะเก็บจำการกระทำนั้น ๆ ไว้ เพื่อจะทำได้ในโอกาสหน้าอีก หากผลที่เกิดขึ้นเป็นผลที่ไม่ดีสำหรับตัวเขา เขาก็จะเก็บจำการกระทำนั้น ๆ ไว้ เพื่อดัดแปลงใหม่ให้เกิดผลดีหรือเพื่อจะได้ไม่ทำเช่นนั้นอีก อย่างไรก็ตามหากจะเปรียบเทียบระยะเวลาที่ต้องใช้ในการเรียนรู้พฤติกรรมหนึ่ง ๆ การเรียนรู้จากการสังเกตจะใช้เวลาน้อยกว่าการเรียนรู้จากการกระทำมาก โดยเฉพาะการเรียนรู้พฤติกรรมที่ซับซ้อน การเรียนรู้จากการกระทำจะมีประโยชน์ชัดเจนในกรณีที่บุคคลพยายามคิดค้นพฤติกรรมใหม่ขึ้นมา

อนันต์ ลکنหทัย (2547, น. 25) กล่าวว่า วิธีการเรียนรู้ นอกเหนือไปจากวิธีคิดแล้ว สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ วิธีการเรียนรู้หรือวิธีการแสวงหาความรู้ของมนุษย์ วิธีการเรียนรู้จะเป็นต้นแบบของวิธีคิด นั่นคือ มนุษย์จะเริ่มต้นกระบวนการคิดจากวิธีการเรียนรู้ ซึ่งมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไปตามลักษณะจำเพาะของมนุษย์แต่ละคน การเรียนรู้อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ การเรียนรู้ที่ต้องชวนขวายและทำความเข้าใจกับสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยไม่มีบุคคลอื่นมาช่วยชี้แนะแนวทางให้

2. การเรียนรู้โดยมีครูสอน คือ การเรียนที่ต้องมีบุคคลเป็นผู้คอยชี้แนะแนวทางหรือเอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนให้แก่ผู้เรียน ประสิทธิภาพในการเรียนวิธีนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและเทคนิคในการสอนและบุคลิกภาพของครูผู้สอนอยู่มาก ถ้าสิ่งเหล่านี้ของครูผู้สอนดี ก็จะทำให้ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียนมาก อย่างไรก็ตามแม้ประสิทธิภาพของการเรียนแบบมีครูสอนจะขึ้นอยู่กับความสามารถของครูอยู่มาก แต่ประสิทธิภาพของการเรียนรู้ของการเรียนรู้อย่างขึ้นอยู่กับวิธีเรียน และความสามารถของผู้เรียนด้วย

จากแนวคิดการเรียนรู้ดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามนุษย์มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งการเรียนรู้มีวิธีที่ต่างกันไป การเรียนรู้ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตน พฤติกรรมที่ดีจะเป็นตัวแบบให้เกิดการเรียนรู้ เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต มีความประพฤติที่เหมาะสม ก่อให้เกิดความศรัทธาขึ้น ในขณะที่เดียวกันเมื่อเกิดการเรียนรู้อย่อมก่อให้เกิดผลของการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ด้วย การเรียนการสอนควรยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูเป็น "กัลยาณมิตร" ของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียน เรียนด้วยตนเองจากสถานการณ์จากการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ในการ

ทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งในชีวิตของนักศึกษาที่เช่นเดียวกันมีการเรียนรู้ทั้งทางด้านวิชาการและสังคม ก่อให้เกิดการปรับตัว เพื่อจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมของมหาวิทยาลัยได้ตั้งแต่ก้าวเข้ามาสู่มหาวิทยาลัยจนกระทั่งสำเร็จการศึกษา

สรุปได้ว่าการเรียนรู้เกิดจากการที่ผู้เรียนได้สัมผัสประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจเกิดจากการสังเกต การรับรู้ การปฏิบัติ แรงจูงใจ หรือความอยากรู้ของผู้เรียน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดความรู้ ความคิด ความสามารถในการคิดค้น มีทัศนคติ ทักษะและประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้เหมาะสมกับชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้

2.2 แนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และ ผดุงชาติ สุวรรณวงศ์ (2542, น. 19) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนจะต้องยึดนักศึกษาเป็นศูนย์กลางเน้น “การเรียนรู้” มากกว่า “การสอน” โดยให้นักศึกษารู้จักวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีจิตใจแห่งการใฝ่รู้ รู้จักแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต นักศึกษาต้องฝึกให้มีความสามารถในการวิพากษ์ หรือการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ มีความคิดริเริ่ม มีทักษะในการประกอบอาชีพอิสระ และยึดมั่นในวัฒนธรรมสันติ นอกจากนี้ สถานบันอุดมศึกษาควรปรับหลักสูตรและการสอนให้ทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับการขยายตัวและความก้าวหน้าทางวิชาการ สภาพแวดล้อม และปัญหาของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ผลการประชุมจากภูมิภาคต่าง ๆ (UNESCO, 1998 อ้างถึงใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และ ผดุงชาติ สุวรรณวงศ์, 2542, น. 19) ได้สรุปทิศทางการปฏิรูปการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาของโลก ว่าการสอนไม่ควรจะจำกัดเฉพาะการฝึกอบรมวิชาเฉพาะสาขา พันธกิจของการอุดมศึกษา คือ การให้การฝึกอบรมอันรวมถึงสาขาวิชาเฉพาะ วิชาพื้นฐานและวิชาต่างๆ ที่ให้ความรู้ทั่วไปในการดำรงชีวิต สถานบันอุดมศึกษาจะต้องพัฒนา “จิตใจแห่งการใฝ่รู้” ให้แก่นักศึกษา และพัฒนานักศึกษาให้เป็นคนที่สมบูรณ์ กระบวนการเรียนการสอนเน้นการเรียนรู้มากกว่าการสอน ต้องเน้นให้นักศึกษารู้จักวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการนำวัฒนธรรมของข้อมูลข่าวสารเข้ามาสู่ระบบอุดมศึกษาของภูมิภาค เทคโนโลยีจะเป็นตัวเร่งที่สำคัญที่จะกระตุ้นการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้การเคลื่อนไหวของประเทศต่าง ๆ เกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาของต่างประเทศ มีดังนี้

ประเทศออสเตรเลีย

จากการกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของ มหาวิทยาลัยวูลลองกอง รัฐนิวเซาท์เวล จึงได้กำหนดระเบียบปฏิบัติเพื่อสนองต่อนโยบายด้านการเรียนการสอนในการผลิตบัณฑิตตามนโยบายของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การออกแบบหลักสูตรอิงวัตถุประสงค์ หมายถึง กำหนดให้วัตถุประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละวิชา มีความสอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัย และวิธีการเรียนการสอนและการประเมินผล มีความสอดคล้องต้องกันกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ (ซูเวซ ชาญสง่าเวช, 2542, น. 46)

จากการสำรวจหลังจากที่มีการปฏิรูปอุดมศึกษาพบว่า ปัจจุบันการเรียนการสอนไม่เพียงแต่ถือกันว่าเป็นกิจกรรมหลักภายในมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่ยังปรากฏว่ามีความพยายามอย่างมากที่จะมุ่งไปสู่การให้การสนับสนุนการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ คือ (Meek and Wood, 1997 อ้างถึงใน ซูเวซ ชาญสง่าเวช, 2542, น. 47)

1. การปฏิรูปหลักสูตรทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา
2. การประกันให้ห้องสมุดเป็นแหล่งอ้างอิงที่มีคุณภาพสูง สำหรับสนับสนุนการเรียนการสอน
3. การนำเอารูปแบบใหม่ของการเรียนการสอนโดยอาศัยเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์ สื่อทัศนศึกษา และเทคโนโลยีที่ทันสมัยอื่น ๆ มาให้บริการแก่นิสิตนักศึกษา
4. การจัดทำมีโครงการการพัฒนาคณาจารย์และเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางเทคโนโลยีการเรียนการสอน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547, น. 76) ความคิดเห็นของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตมหาวิทยาลัยวูลลองกอง กำหนดไว้ดังนี้

1. ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะเรียนรู้พัฒนาความคิด การวิเคราะห์วิจารณ์ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องและเป็นเอกเทศ
2. ความรู้ที่กว้างขวางและแจ่มชัดในสาขาวิชาหนึ่ง มาตรฐานด้านจริยธรรมที่เหมาะสม และทักษะด้านวิชาชีพตามที่กำหนด
3. ความมั่นใจในตนเอง ผนวกกับทักษะการสื่อสารความด้วยวาจาและการเขียนในระดับสูง
4. ความพร้อมและความเข้าใจในเรื่องการทำงานเป็นทีม
5. ความสามารถในการวิเคราะห์ประเด็น พิจารณาทางเลือกและมุมมองต่าง ๆ และนำผลการตัดสินใจไปปฏิบัติอย่างมีเหตุผล

6. การซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรม และปัญญา ความคิดและความสามารถที่จะทำหน้าที่ของตนในสังคมที่มีวัฒนธรรมหลากหลาย

7. ความเข้าใจพื้นฐานในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และทักษะเฉพาะเรื่องในการหา จัดระบบ และนำเสนอข่าวสารข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านการใช้คอมพิวเตอร์

8. การรับรู้และยอมรับภาระหน้าที่รับผิดชอบของตน และการอ้างไว้ซึ่งสิทธิส่วนบุคคล และของประชาคม

ประเทศญี่ปุ่น

จันทนา จันท์บริวรรจ (2542, น. 84-85)

1. ให้ยกเลิกการแบ่งโครงสร้างหลักสูตรในลักษณะเดิม ซึ่งแบ่งเป็นหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเฉพาะสาขา ให้เป็นโครงสร้างหลักสูตรแบบเปิดกว้าง นับหน่วยกิตการจบการศึกษาแบบหน่วยกิตรวม ทำให้นักศึกษาสามารถจบปริญญาตรีก่อนกำหนดได้

2. กำหนดให้ผู้สอนจัดแผนการสอนละเอียด (syllabus) และเผยแพร่แผนการสอนให้ผู้เรียนและบุคคลทั่วไปทราบ

3. ส่งเสริมให้เปิดสอนสาขาวิชาใหม่ เช่น สาขาวิชาสารสนเทศ และสาขาวิชาเกี่ยวกับการต่างประเทศ เป็นต้น เพื่อให้ทันกับความก้าวหน้าในยุคโลกาภิวัตน์

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547, น. 56) สภากลางทางการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น ได้กล่าวว่า ลักษณะคนที่พึงประสงค์อันจะมีส่วนในการพัฒนาเยาวชนและสังคมให้มีความสุข และเจริญก้าวหน้าได้ ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ (The Central Council for Education, 1998)

1. ความรู้สึกที่อ่อนไหวต่อความงามและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
2. สำนึกในความยุติธรรมและเคารพในความถูกต้อง
3. จิตสำนึกต่อคุณธรรมพื้นฐานรวมถึงการเคารพต่อชีวิตและสิทธิมนุษยชน
4. การคำนึงถึงผู้อื่นและวิญญูณแห่งการเสียสละต่อสังคม
5. การพึ่งพาตนเอง การควบคุมตนเองและความรับผิดชอบ
6. การอยู่ร่วมกับผู้อื่นและการยอมรับในความแตกต่าง

ประเทศสิงคโปร์

วรภรณ์ บวรศิริ (2543, น. 85)

1. มีเป้าหมายจะเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก จึงมุ่งเน้นทางด้านเทคโนโลยีข่าวสารต่าง ๆ ตามวิสัยทัศน์ IT 2000 เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการจัดการเรียนการสอน การบริการต่าง ๆ รวมทั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์

2. มุ่งเน้นความเป็นนานาชาติ เช่นการมี International panel แนะนำด้านการเรียนการสอน หลักสูตรและการบริหารทรัพยากรต่าง ๆ

3. มีการจัดระบบการเรียนการสอนที่คล่องตัวและเตรียมนักศึกษา ให้มีคุณลักษณะของผู้ประกอบการ มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีการเตรียมการสำหรับอาชีพที่ยังไม่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

4. มหาวิทยาลัยการจัดการแห่งสิงคโปร์จะมีความยืดหยุ่นในเรื่อง ระบบการเรียนการสอนที่เป็นนวัตกรรมและหลักสูตรที่ก่อให้เกิดคุณค่าทางธุรกิจและอุตสาหกรรม

5. มีการปฏิรูปการเรียนการสอนโดยการเน้นความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถและทักษะทางการสื่อสาร ตลอดจนกระบวนการของการจัดการศึกษาจากประสบการณ์จริง (field work) โครงการวิจัย และการทดลองในห้องทดลอง มีการใช้เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารอย่างมาก เพื่อเพิ่มคุณภาพและจัดการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ได้นำเอาหลักสูตรร่วม (core curriculum) สำหรับคณะอักษรศาสตร์และสังคมศาสตร์และคณะวิทยาศาสตร์มาใช้

6. มหาวิทยาลัยนันทยา ใช้ระบบวิชาการที่คล่องตัว มีการใช้ academic unit system เป็นระบบที่ผสมผสานระหว่างโครงสร้างปริญญาแบบอเมริกันและอังกฤษ โดยมีการใช้ระบบหน่วยกิต มีกลุ่มวิชาบังคับกลางช่วยให้นักศึกษามีประสบการณ์การเรียนรู้ที่กว้างขึ้น และเรียนรู้ตามความสามารถของตน มีการฝึกประสบการณ์จริงและฝึกกับภาคอุตสาหกรรมสำหรับนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ประยุกต์และวิศวกรรมศาสตร์

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547, น. 57) ลักษณะของเยาวชนที่พึงประสงค์และเป็นที่คาดหวังของประเทศสิงคโปร์ ที่สิงคโปร์ได้มุ่งสร้างให้เกิดขึ้นผ่านระบบการศึกษา ซึ่งเป็นช่องทางหลักในการพัฒนาคนของประเทศ (Ministry of Education, 2002) ได้แก่

1. ชื่อตรงอย่างมีคุณธรรม
2. หยั่งรากทางวัฒนธรรมแต่เข้าใจและเคารพในความแตกต่าง
3. รับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชนและประเทศ
4. เชื่อในหลักการของการไม่เหยียดผิวชาติต่าง ๆ และระบบที่ให้ความก้าวหน้าตามขีดความสามารถและชื่นชมการควบคุมของชาติที่ยังเห็นโอกาส
5. เป็นพลเมืองของสังคมที่สง่างาม
6. ยินดีต่อผู้ด้อยและภูมิใจในงานที่ทำ พร้อมทั้งเห็นคุณค่าการร่วมงานกับผู้อื่น
7. คิดระดับโลกแต่หยั่งรากลึกในความเป็นสิงคโปร์

2.3 การวัดและประเมินการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา

ส.วาสนา ประवालพฤษ (2542, น. 23) แนวคิดในการประเมินผลผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาให้เกิดประสิทธิผล ต้องยึดเป้าหมายการจัดการศึกษาของประเทศเป็นหลักในการประเมิน โดยการกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งประกอบด้วย

1. มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
2. มีสติปัญญา ความรู้
3. มีคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต
4. สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

องค์ประกอบของการวัดและประเมิน

ประกอบด้วย ความรู้ความคิดต่าง ๆ (Cognitive and metacognitive) ความรู้สึก ความซาบซึ้ง (Affective) และการปฏิบัติและคุณลักษณะต่าง ๆ (Psychomotor) โดยเน้นกระบวนการและผลงานที่กระทำทั้งในระหว่างเรียนและภายหลังการเรียน ประเมินย่อยและสรุปรวม เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนทุกแง่มุม ทุกระยะ ในสภาพการเรียนรู้ที่แท้จริง หรือสภาพจำลองที่คล้ายจริง

การเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาที่ควรวัดและประเมิน

ผลการเรียนรู้ (Learning Outcome) ที่สำคัญที่ควรได้รับการเข้ามาเรียนในระดับอุดมศึกษาและควรวัดและประเมินได้คือ

1. ผลการเรียนรู้เฉพาะวิชา (Subject Specific Outcomes : SSO) เป็นผลการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็นความรู้สึก – รู้รอบในวิชาที่เรียน

2. ผลการเรียนรู้ที่เป็นทักษะในการสื่อสารเฉพาะบุคคล (Personal Transferable Skills : PTS) ในการเรียนรู้นั้นผู้เรียนควรได้มีการพัฒนาทักษะในการเรียน การถ่ายโอนความรู้ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการถ่ายโอนความรู้ ความเข้าใจ ความคิดที่ตนได้เรียนรู้มาสู่ผู้อื่น ผู้เรียนต้องพัฒนาทักษะในการจัดระบบระเบียบความรู้ ข้อมูล ทฤษฎี มีการรวบรวมความรู้ ข้อเสนอแนะ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีทักษะในการทำงานและการเรียนรู้โดยลำพังตนเองและทำงานเป็นกลุ่ม สามารถคิดคำนวณ การอ่านและแปลความหมายตัวเลขเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ

3. ผลการเรียนรู้ที่เป็นความสามารถทั่วไปทางวิชาการ (Generic Academic Outcomes : GAO) เป็นความสามารถที่พัฒนาขึ้นจากการได้รับการเรียนรู้ สามารถใช้ข้อมูล

ความรู้ ยืนยันความคิด มีความสามารถในการวิเคราะห์ คิดวิจารณ์ญาณ สังเคราะห์ความรู้กับความคิดของตนเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่

สรุปการวัดและการประเมินจำเป็นต้องกำหนดผลการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนไว้อย่างชัดเจน การสอนที่สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ พร้อมทั้งบูรณาการการประเมินไว้ใน การสอน การประเมินจะต้องมีความหลากหลายและยุติธรรมสำหรับผู้เรียนทุกคน สามารถ ประเมินพฤติกรรมของผู้เรียนที่เป็นตัวแทนได้เพียงพอ มีการกำหนดเกณฑ์สำหรับตัดสินผลการ ปฏิบัติของผู้เรียน สามารถให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียน นอกจากนี้การประเมินช่วยให้ผู้สอนเกิด การเปลี่ยนแปลง นำไปสู่การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ที่เหมาะสม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547, น. 108) กล่าวว่า คุณลักษณะของการเรียนรู้ ต้อง มีความสามารถนำสิ่งที่เรารู้นั้นมาใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่มีอยู่ รวมถึง ความสามารถในการนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน และพัฒนาการทำงานให้ดีขึ้น ได้ด้วย ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านให้ความคิดเห็นว่า การที่จะพัฒนาคนให้มีลักษณะรักการเรียนรู้ได้ นั้นจะต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านความรู้ ทักษะคิดรักการเรียนรู้ และความสามารถใน การแสวงหาความรู้ ทั้งนี้เพราะสังคมไทยปัจจุบันเริ่มก้าวสู่สังคมแห่งความรู้ มีการเชื่อมโยงของ ข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ทำให้เกิดการผลิตองค์ความรู้หรือการสร้างนวัตกรรมต่าง ๆ เป็นไปอย่าง รวดเร็วและต่อเนื่อง สิ่งนี้เป็นทั้งแรงกดดันและเป็นโอกาสของผู้รักการเรียนรู้ ในการนำตนเองให้ เป็นผู้รู้ลึกและรู้ไกลกว่าคนอื่นอยู่ตลอดเวลา อันจะเป็นประโยชน์ในการนำพาตนเองและองค์กร ให้มีความเจริญก้าวหน้าได้

มานพ พรหมณโชติ และคณะ (2547, น. 87) ได้ให้คุณสมบัติขั้นพื้นฐานของคุณภาพ และขีดความสามารถของบัณฑิตไทย ควรประกอบด้วย

1. ต้องมีองค์ความรู้ในวิชาชีพของตนที่มีความลุ่มลึกเพียงพอ
2. ต้องมีทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาตนเองและความเป็นเลิศในวิชาชีพ
3. ต้องเป็นนักแก้ปัญหาที่สามารถประยุกต์ทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดเชิง เหตุผล และการคิดเชิงสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกัน
4. ต้องมีทักษะการจัดการ สามารถปฏิบัติงานด้วยตนเองโดยอิสระและปฏิบัติงาน ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ
5. ต้องสามารถติดต่อสื่อสารด้วยภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษอย่างมี ประสิทธิภาพ

6. ต้องสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและแหล่งความรู้ ในการปฏิบัติงานและการพัฒนาความรู้ด้วยตนเอง

7. ปฏิบัติงานในวิชาชีพอย่างมีประสิทธิภาพในประชาคมโลก

8. ต้องยึดมั่นในหลักคุณธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพ มีความรับผิดชอบต่อสังคม คุณภาพและขีดความสามารถของบัณฑิตไทยดังกล่าว ถือว่าเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐาน ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ต้องวางแผนและจัดกระบวนการเรียนการสอน ให้บังเกิดผลที่ตัวของนักศึกษาในปัจจุบัน เพื่อให้เป็นบัณฑิตไทยที่มีความสามารถในระดับที่สูงยิ่งขึ้น กล่าวโดยสรุปในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะขอศึกษาแต่เพียงการใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีความรู้ทางด้านทฤษฎี มีความรู้ทางด้านปฏิบัติและมีความสามารถในการพัฒนาตนเองเพื่อให้นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข ความเป็นไทย มีความรู้ความสามารถทางวิชาการ มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและพัฒนาความรู้ให้ทันเหตุการณ์

3. แนวคิดเกี่ยวกับความมีคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องที่บุคคลในสังคมให้ความสนใจ และเห็นความสำคัญที่จะศึกษา และพยายามหาแนวทางที่จะปลูกฝังให้บุคคลในสังคมเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ในการศึกษาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมนี้ จะต้องเริ่มทำความเข้าใจความหมายของคุณธรรมจริยธรรม คือ คุณธรรมเป็นหลักของความดีงาม จริยธรรมเป็นความประพฤติ ปฏิบัติไปสู่ความดีงาม นอกจากนี้ มีผู้ให้ความหมายที่แตกต่างกันไป ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 23 กล่าวว่า การสร้างคุณธรรมก็คือ การสร้างให้คนเป็นคนดีนั่นเอง การสร้างให้ผู้เรียนเป็นคนดีต้องถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาอบรม หรือคือส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ คุณธรรมเป็นคุณลักษณะทางจิตใจที่แสดงออกมาผ่านการประพฤติปฏิบัติ การตัดสินใจทำหรือไม่ทำอย่างใดอย่างหนึ่งบนพื้นฐานความเชื่อที่เป็นค่านิยมทางคุณธรรมนั้น ๆ คือ พฤติกรรมของคนที่จะสื่อแสดงให้เห็นถึงความเชื่อเชิงคุณธรรม และจะบอกได้ว่าเป็นพฤติกรรมของคนดีหรือคนไม่ดี

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

ธรรมปิฎก (2543, น. 18-25) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบการดำเนินชีวิตที่ดีตามธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ 1) ด้านพฤติกรรมภายนอกที่สัมพันธ์กับ

สิ่งแวดล้อมทั้งทางสังคมและวัตถุลดลงจนธรรมชาติ นั่นคือศีล 2) ด้านจิตใจที่มั่นคง เพราะการมีจิตใจที่มั่นคงเป็นแกนสำคัญในการพัฒนา ซึ่งก็คือ สมานะ และ 3) ด้านความรู้ ความเข้าใจในความเป็นจริง การมองเหตุผล คุณค่าตลอดจนเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ คือ ปัญญา และปัจจัย 3 ประการนี้จะส่งผลต่อกัน และเสริมซึ่งกันและกันในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยในการดำเนินชีวิต

ชัตติยา กรรณสูต (2547, น. 9-1) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง คุณธรรมที่แสดงออกทางกาย วาจาใจ ในลักษณะที่ดีงาม ถูกต้อง สอดคล้องกับค่านิยม และกฎเกณฑ์ทางสังคม จริยธรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญในการดำรงชีวิตที่เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งอยู่ร่วมกันในสังคม จริยธรรมเป็นแนวทางในการกำหนดความประพฤติหรือพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสมที่ดีที่ควร โดยมีหลักการมาจากปรัชญา ศาสนา คำสั่งสอน ที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สุภาสิต คำพังเพย

จากความหมายของจริยธรรมดังกล่าว ผู้ศึกษาพอสรุปได้ว่าจริยธรรมเป็นสำนึกที่บุคคลในสังคมพึงมีในเรื่องความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด ความประพฤติปฏิบัติดีทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ด้วยกาย วาจา ใจ ต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จะนำมาซึ่งความสงบสุขของความเจริญรุ่งเรืองต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

3.1 กระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2543, น. 14) การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจะต้องพัฒนาดังนี้

1. การให้ความรู้ทางคุณธรรม ในพุทธิพิสัยนี้จะปรากฏในหลักสูตรหรือการเรียนการสอนในทุกระดับการศึกษา คนที่มีความรู้ในคุณธรรมดีอาจเป็นผู้ที่มีได้ปฏิบัติคุณธรรมก็ได้ จำเป็นต้องมีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้ครบถ้วนและต่อเนื่องทุกระดับการศึกษา

2. การปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรม การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้ผู้เรียนได้รับรู้คุณค่า เป็นเรื่องค่อนข้างยาก ต้องเป็นหน้าที่ของอาจารย์และผู้บริหารที่จะพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีคุณธรรมจริยธรรมของการให้การศึกษาทางจิตพิสัย เพราะรากฐานของความคิดดีในจิตใจ ย่อมนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมถูกต้อง

3. การปฏิบัติทางคุณธรรมจริยธรรม เป็นทักษะพิสัย เมื่อผู้เรียนเรียนรู้ว่าการให้เป็นสิ่งที่ดีงาม ต้องมีการฝึกปฏิบัติการให้ การปฏิบัติอาจเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมก็ได้ ผู้สอนควร

กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึก เกิดการปฏิบัติได้โดยผู้สอนจะเปิดโอกาสให้กระทำ และให้ผู้เรียนได้ ทบทวนว่าได้ทำพฤติกรรมอะไรที่สอดคล้องกับความรู้ทางคุณธรรมที่ได้รับจากสถาบันไปบ้าง เกิด การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมไปในทางดีขึ้นอย่างไรบ้าง การได้รับการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติ อย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมออย่ามทำให้ผู้ปฏิบัติมีทักษะ สามารถแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องตามที่สังคม ปรารถนา

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547, น. 162) กล่าวว่า หากจะพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับการเรียนในระดับอุดมศึกษานั้น สามารถทำได้โดยการเรียนรู้คุณธรรมผ่านการ เรียนรู้ซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่

- การเรียนรู้จักตนเอง การรู้จักคุณค่าในตนเองอันจะมีผลต่อการเรียนรู้ที่จะพัฒนา ลักษณะชีวิตอื่น ๆ ตามมา ซึ่งรวมถึงความซื่อสัตย์ และความกล้าหาญในการยืนหยัดอยู่บนจุดยืน ที่ถูกต้อง

- การเรียนรู้จักผู้อื่น จะทำให้เห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์ ให้เกียรติและเคารพสิทธิ ผู้อื่นอยู่เสมอ อันจะทำให้ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และมีส่วนช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้น

- การเรียนรู้จักสังคม จะทำให้รู้จักเมืองและเอกลักษณ์สังคมไทยได้ รู้จักประวัติศาสตร์ รู้ว่าปัญหาสังคมมีอะไรบ้าง ปัญหานั้นเกิดจากอะไร และกล้าที่จะวิพากษ์สังคมอย่างยุติธรรม รวมทั้งเรียนรู้ว่าตนเองมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมได้อย่างไรบ้าง

- การเรียนรู้จักโลก เพื่อติดตามสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเท่าทันว่ามีอะไรเกิดขึ้น เช่น ปัญหาด้านสิทธิมนุษยชน การก่อการร้าย ความรุนแรงและหรือสงครามต่าง ๆ ซึ่งจะมีส่วน ในการพัฒนาด้านคุณธรรมได้อย่างสอดคล้องกับกระแสคุณธรรมระดับโลก

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของกลุ่มนักศึกษาเพื่อให้มีคุณลักษณะดังกล่าว ควรให้ สถาบันศาสนา เช่น วัด หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมต่าง ๆ ด้วย โดยพัฒนาหลักสูตรทางศาสนาประยุกต์สอนในกลุ่มนักศึกษาและให้สอดคล้องกับสภาพ ธรรมชาติของนักศึกษา ซึ่งการสอนด้วยหลักทางศาสนาสำหรับนักศึกษาควรให้เป็นไปในทิศทางที่ มีความลึกซึ้ง เป็นการสอนเชิงเหตุผล มีการประยุกต์ให้เข้ากับประเด็นที่เป็นกระแสสังคมได้อย่าง ร่วมสมัย

3.2 การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันการศึกษา

ไสว มาลาทอง (2542, น. 1) จริยธรรมที่จำเป็นต้องปลูกฝังพัฒนาให้กับประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมได้ กล่าวว่า จริยธรรมของคนไทยที่ประเทศชาติต้องการ และมีความจำเป็นต้องปลูกฝังให้ถึงพร้อมสถานการณ์ปัจจุบันมี 10 ประการดังนี้

1. ความมีระเบียบวินัย
2. ความซื่อสัตย์ สุจริต และความยุติธรรม
3. ความขยัน ประหยัด และยึดมั่นในสัมมาชีพ
4. การที่จิตสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
5. การรู้จักคิดริเริ่ม วิจัยรณ และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
6. ความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ

ศาสนา และพระมหากษัตริย์

7. การมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
8. การรู้จักพึ่งตนเองและมีอุดมคติ
9. การมีความภาคภูมิใจและรู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ
10. การมีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูตเวที กล้าหาญและความสามัคคี

สมพร เทพสิทธิ์า (2542, น. 40-42) ได้กล่าวถึงจริยธรรมที่ควรเสริมสร้างในส่วนของความสำนึกในหน้าที่ว่า ทุกคนย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ตามฐานะ หน้าที่ตามอาชีพ หน้าที่ตามตำแหน่ง หรือหน้าที่เฉพาะกิจตามที่ได้รับมอบหมายให้ทำ ผู้ที่มีความสำนึกในหน้าที่จะต้องมีความรับผิดชอบในหน้าที่ โดยไม่ผลักภาระหน้าที่ไปให้ผู้อื่นรับผิดชอบ โดยตนเองไม่ยอมรับผิดชอบ เราอาจจะมอบหมายภาระหน้าที่ของเราไปให้ผู้ใดบังคับบัญชาหรือผู้อื่นช่วยปฏิบัติหน้าที่แทน แต่เราก็ยังมีความรับผิดชอบในหน้าที่นั้น โดยจะต้องกำกับดูแลว่าได้มีการปฏิบัติหน้าที่นั้นสำเร็จลุล่วงไปมากน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร ไม่ใช่ปล่อยปละละเลย เมื่อมีความผิดเกิดขึ้นก็ไม่ยอมรับผิด แต่เมื่อเกิดความชอบ ก็จะขอรับความชอบ คือ จะรับแต่ความชอบ ไม่ยอมรับผิด ผู้มีความสำนึกในหน้าที่จะต้องมีความรับผิดชอบในหน้าที่ ต้องกล้าที่จะรับผิดชอบหรือความบกพร่องที่เกิดขึ้น

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2540, น. 41) ได้กล่าวไว้ในบทความของตนว่า คุณค่าที่สำคัญของคนไทย และสังคมไทยคือ ความซื่อสัตย์และจริงใจ คนที่ซื่อสัตย์ มีความจริงใจ มีคุณธรรม เช่นนี้จะได้รับการยกย่องนับถืออย่างมากในสังคมไทย คนคดโกงจะได้รับการประณาม

ดังนั้นจริยธรรมที่จำเป็นในสังคมไทย เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้มุ่งปลูกฝังเจตคติหรือคุณธรรมลงไปในชีวิตของผู้เรียน เพื่อผู้เรียนจะมีความรู้เรื่องจริยธรรมมากขึ้นและยึดหลักจริยธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป ในการให้ความรู้ทางจริยศึกษา ในสถานศึกษาทุกระดับก็เพื่อพัฒนาเด็กนักเรียน นักศึกษา ให้เป็นผู้มีพฤติกรรม อุดมคติ และ บุคลิกภาพ ที่พอเหมาะกับระดับการศึกษา และวัยของผู้เรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ และเพื่อให้บังเกิดผลจึงมีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอทฤษฎีของนักจิตวิทยาที่โลกยอมรับที่สำคัญ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ของลอว์เรนซ์ คอลเบิร์ก ทฤษฎีบุคลิกภาพของอีริกสัน และ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ของแบนดูรา

ดังนั้นในการส่งเสริมจริยธรรมในสถาบันการศึกษา เราควรจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมนักศึกษา ในระหว่างตลอดปีการศึกษา ได้แก่

1. การประชุมผู้ปกครองในวันพบนักศึกษาใหม่
2. การอบรมเข้าค่ายปฐมเทศ นักศึกษาใหม่
3. การจัดอบรมคุณธรรม จริยธรรม ทุกวันสุดสัปดาห์
4. การเยี่ยมเยียนนักศึกษาตามที่พักอาศัย ตามโอกาสที่เหมาะสม
5. จัดกิจกรรมกีฬาภายใน และภายนอกสถาบันเพื่อสร้างความสามัคคี
6. เชิญผู้ปกครองมาพบกรณีที่นักศึกษามีปัญหาด้านการเรียน ความสำเร็จ
7. จัดประชุมผู้ปกครอง ตามโอกาส

ดังนั้นความมีคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ควรมีความซื่อสัตย์ มีความขยันอดทน มีความสามัคคีมีน้ำใจ และนิยมความเป็นไทย เป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นจะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นแก่นักศึกษา ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวจะเป็นเกราะกำบัง ภายได้เป็นอย่างดี คนที่มีความซื่อสัตย์ ขยันอดทน จะเป็นที่รักใคร่ของผู้อื่นและจะได้รับความไว้วางใจและสร้างตัวได้ในที่สุด อันจะส่งผลโดยตรงต่อตนเองและต่อมหาวิทยาลัยให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

4. แนวคิดเกี่ยวกับความมีวินัยในตนเอง

อรุวรรณ พาณิชปฐมพงศ์ (2542, น. 10) กล่าวว่า ความมีวินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์ หรือพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปตามที่มุ่งหวัง แม้ว่าจะมีสิ่งเร้าจากภายนอก เช่นบุคคลอื่น หรือสิ่งเร้าภายในตนเอง เช่น ความปรารถนา

เป็นอุปสรรคก็ตาม ก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มุ่งหวังไว้รวมทั้งมีพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ตามระเบียบของสังคมด้วย

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540, น. 20) กล่าวว่านักจิตวิทยาและนักสังคมวิทยา เชื่อว่าวินัยมีพื้นฐานมาจากวัยแรกของชีวิตมีการเรียนรู้ การเลียนแบบ และฝึกฝนจากบุคคล และสังคมที่แวดล้อมไปพร้อมๆ กันการปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่องจนเกิดการซึมซับคุณธรรมขึ้นภายใน ทำให้เกิดพฤติกรรมจริยธรรมและคุณธรรมของบุคคล คนส่วนมากเห็นว่าวินัยเกิดจากการดูแลควบคุม ในระยะแรกที่เด็กยังเยาว์ การกระทำเป็นแบบอย่างที่ดีและการแนะนำบอกกล่าวด้วยเหตุผล โดยไม่รู้สึกรู้ว่าถูกบังคับ นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นทั้งนี้เพื่อสร้างความเคยชินที่ดีและเกิดจากความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามส่วนมากการใช้วินัยภายนอกมักเกิดในลักษณะของภาวะจำยอมเกรงกลัวอำนาจและการลงโทษ มักถูกควบคุมให้ปฏิบัติตามหรือเสริมแรง เช่นการให้รางวัลหรือลงโทษ ทำให้เด็กตกอยู่ในภาวะจำใจไม่เต็มใจ เมื่อเด็กเริ่มมีเหตุผลสามารถเข้าใจผลของการกระทำที่เกิดขึ้นและรู้จักคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นและประโยชน์สุขของส่วนรวม การพัฒนาวินัยโดยใช้เหตุผลให้เด็ก มีส่วนร่วมในการกำหนดข้อตกลง กฎเกณฑ์หรือระบบระเบียบและช่วยกันดูแลให้ปฏิบัติตามข้อตกลงเหล่านั้นเพื่อความสงบสุขจะช่วยฝึกให้เด็กมีความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าของตนเอง

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542, น. 21-22) กล่าวว่า พฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลตามแบบแผนกฎเกณฑ์ที่พึงประสงค์ของสังคมอันจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ประกอบด้วย การตรงต่อเวลา วางแผนใช้เวลาในการทำงานและการดำเนินชีวิต ปฏิบัติตามกฎระเบียบของหมู่คณะและเคารพกติกาของสังคม รู้จักประเมินตนเอง ประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย และมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น

เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว (2542, น. 97) กล่าวว่า การมีวินัยเป็นการที่บุคคลมีความสามารถในการบังคับตนเองให้อยู่ในกรอบ ปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์และข้อบังคับนั้น ๆ เพื่อนำความสัมฤทธิ์ผลมาสู่งาน โดยไม่ได้ปฏิบัติไปด้วยความกลัวถูกลงโทษ แต่ทำไปด้วยจิตใจที่คิดพิจารณาด้วยตนเอง ผู้ที่มีวินัยในตนเองดีมักจะประสบผลสำเร็จในการทำงาน การเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพต้องเป็นผู้ที่มีวินัยในตนเองสูง

จากที่กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า ความมีวินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการกระทำและควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปตามที่มุ่งหวัง และเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากสำนึกขึ้นมาเองซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ดีงาม ที่มีอยู่ในตัวบุคคลที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจที่

ได้รับการอบรมปลูกฝัง ของมนุษย์ด้วยความสมัครใจ และมุ่งมั่นที่จะกระทำในสิ่งที่ดีแม้จะมีสิ่ง
รบกวนภายนอกก็ตาม

4.1 ประโยชน์และความสำคัญของความมีวินัยใน

สุชา จันทรโณม (2539, น. 23) กล่าวถึงหลักการสำคัญและประโยชน์ของวินัยไว้ว่า
คุณค่าของการมีวินัยเพื่อมนุษยธรรมทำให้ยอมรับนับถือในศักดิ์และสิทธิของบุคคล ทำให้บุคคล
ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างเสริมความเป็นผู้นำและยอมรับความสามารถของบุคคลแต่ละ
คนและเห็นว่าการมีวินัยก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1. ช่วยให้เด็กมีพฤติกรรมเป็นระเบียบเรียบร้อย
2. ช่วยให้เด็กมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน
3. ช่วยสร้างความสามัคคีปรองดองกันให้เกิดในหมู่คณะ
4. ช่วยส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของตนเอง
5. ช่วยให้ครูและเด็กอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและประสบผลสำเร็จในการเรียน

การสอน

6. ช่วยส่งเสริมหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542, น. 21-22) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของความมี
วินัยในตนเอง ดังนี้

1. ช่วยสร้างและรักษาสภาพการณ์อันจำเป็นต่อความเจริญงอกงามของนักเรียนและ
ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนถ้าขาดวินัยในห้องเรียน และนักเรียนไม่อยู่ในระเบียบของโรงเรียน
การดำเนินงานในห้องเรียนจะไม่ราบรื่น ในที่สุดผลเสียจะเกิดขึ้นแก่ตัวนักเรียนเอง เช่น ห้องเรียน
ไม่เป็นระเบียบ นักเรียนนี้ก็อยากทำอะไรก็ทำไปตามใจชอบการเรียนของตนเองและเพื่อนก็ต้อง
ชะงักลง

2. ความมีวินัยในตนเองเป็นเครื่องเตรียมตัวนักเรียนสำหรับการดำรงชีวิตเมื่อเติบโต
เป็นผู้ใหญ่ต้องรับผิดชอบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและสมาชิกในครอบครัวการช่วยกัน และ
ร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาของสังคม เช่น ปัญหาการจราจร ปัญหาการจัดการ ระบบนิเวศวิทยา
ปัญหาการบุกรุกทำลายป่า และปัญหาการเสียภาษีอากร ตลอดจนการสร้างควมมีวินัยในหมู่
คณะ เพื่อรองรับกับสังคมใหม่ที่เรียกว่า "นิคส์" (Nics) การมีวินัยในโรงเรียนเป็นการสร้าง

ความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม (Sense of Responsibility) และรับผิดชอบในการกระทำต่างๆ ของตนเองจะนำผลมาสู่ตนเองและคณะของตนเองในอนาคต

3. ความมีวินัยเป็นเครื่องปลูกฝังการรู้จักควบคุมตนเองไปทีละน้อย โรงเรียนมีหน้าที่ปลูกฝัง ฝึกความมีวินัยในตนเองให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตย (Democratic Society) โรงเรียนจะต้องกระทำอยู่ตลอดเวลาและสม่ำเสมอ ด้วยการมอบหมายหน้าที่ให้ทำและให้ควบคุมตนเองให้ปฏิบัติหน้าที่นั้นให้ดีที่สุดตามกำลังและความสามารถของแต่ละคนซึ่งมีอยู่ต่างกัน โรงเรียนต้องฝึกและอบรมชี้แจงให้นักเรียนเห็นคุณค่าของความดีงาม และความจำเป็นที่จะต้องควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตนในทางที่ชอบ จนเป็นนิสัย (Habit) มีลักษณะนิสัยที่จะนำความเจริญมาสู่ตนเองและสังคม ทั้งนี้ นักเรียนจะต้องรู้จักนำตนเองให้ประพฤติและปฏิบัติกิจการงานในทางที่ถูกที่ควร

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542, น. 24) ได้กล่าวถึงควมมีระเบียบวินัย ดังนี้

1. ทำให้ป้องกันความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในชีวิต
2. ทำให้ได้รับการยอมรับและไว้วางใจจากบุคคลอื่น
3. ทำให้สังคมสงบสุขเพราะทุกคนปฏิบัติไปในทางเดียวกัน
4. ทำให้บุคคลมีระเบียบวินัยดีสามารถเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปสู่ในทางที่ดีได้ง่าย

ในการสร้างระเบียบสำหรับใช้กับนักเรียนหรือให้นักเรียนปฏิบัติตามนั้น นอกจากกระทรวงศึกษาธิการจะเป็นผู้ออกระเบียบแล้ว สถานศึกษายังสามารถออกระเบียบได้ตามความเหมาะสมของสถานศึกษานั้น ได้กำหนดหลักการทั่วไปในการรักษาวินัยในโรงเรียนว่าวินัยโดยทั่วไปนั้นนักเรียนพึงเคารพและยอมรับ รวมทั้งประพฤติปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน เคารพในสิทธิของผู้อื่น มีมาตรฐานในการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับกับบุคคลอื่น มีคุณธรรม ภูมิใจในผลงานและความสำเร็จของตน

จากหลักการสำคัญ คุณค่า และประโยชน์ของวินัยในตนเองดังกล่าว จะเห็นได้ว่าความมีวินัยในตนเองเป็นเป้าหมายหลักที่สังคมต้องการให้เกิดขึ้นในตัวเด็กทุกคน ควรอยู่และพัฒนาขึ้นไปจนถึงระดับเยาวชนและติดตัวไปจนตลอดชีวิต เพราะวินัยนั้นเป็นเครื่องกำหนดทิศทางให้กับสมาชิกในสังคมให้ยึดถือปฏิบัติตามไปในทางเดียวกัน เพื่อความสงบสุขเรียบร้อยของส่วนรวมวินัยในตนเองจะทำให้คนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ฉะนั้นการพัฒนาวินัยในตนเองแก่เด็กจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะช่วยให้เด็กรู้จักดำรงชีวิตของตนเองอย่างถูกต้องมีเหตุผล และเลือกทำในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ทำให้เด็กดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ไม่สร้างปัญหาให้แก่สังคมที่ตนอยู่นอกจากนั้นยังสามารถช่วยพัฒนาสังคมให้ดีได้อีกด้วย

สรุปได้ว่า วินัยมีความจำเป็นที่ต้องนำมาใช้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ควรเลือกวินัยที่เหมาะสมกับสภาพนักศึกษา สิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ ถ้าฝึกให้นักศึกษามีความมีวินัยโดยการรู้จักการควบคุมตนเองได้ มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา ถือว่าเป็นการดีที่สุด

4.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ที่มีความมีวินัยในตนเอง

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542, น. 1) ได้สรุปเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุคคลที่มีความมีวินัยในตนเองไว้ ดังนี้

1. มีความรับผิดชอบ และมีความเชื่อมั่นในตนเอง
2. มีความตั้งใจจริง มีความซื่อสัตย์
3. มีลักษณะความเป็นผู้นำ
4. มีเหตุ มีผล กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ
5. มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
6. อดทน รู้จักสิทธิหน้าที่ ตรงต่อเวลา เสียสละ
7. มีความพากเพียรพยายาม ยอมรับผลการกระทำของตนเอง
8. รู้จักหน้าที่และกระทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี
9. เคารพต่อกฎระเบียบข้อบังคับ
10. มีความประหยัดอดออมและสามัคคีในหมู่คณะ

นักศึกษาที่พึงประสงค์ด้านความมีวินัยในตนเอง ประกอบด้วย การรู้จักควบคุมตนเอง ปฏิบัติตนตามระเบียบ ข้อบังคับ ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีไทย จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ ปฏิบัติตามกติกาสังคม ไม่ละเมิดข้อตกลงหรือพันธกิจที่มีต่อผู้อื่น ซึ่งได้แก่

1. มีความรู้ดี หมายถึง เป็นผู้รู้จริง รู้แจ้ง ในสาขาวิชาที่เรียน ความรู้ดีควรหมายถึง ความรู้เกี่ยวกับโลก เกี่ยวกับสังคม การเมือง วัฒนธรรม โดยทั่วไปและในยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน มีความสามารถในการเรียนรู้ที่จะเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตด้วย
2. ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข
3. เป็นผู้มีความรู้ดี สามารถทำงานได้และมีชีวิตที่เป็นสุขแล้ว สังคมยังคาดหวังให้บัณฑิตต้องเป็นคนดีของสังคม มีความรับผิดชอบต่อตัวเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

ต้องเป็นผู้ยึดมั่นในความถูกต้อง มีคุณธรรม จริยธรรม เคารพในเหตุผล ยึดมั่นในระบบประชาธิปไตย เคารพกติกา และคำนึงถึงความเป็นธรรมในสังคม

4. มีการควบคุมตนเอง รู้จักยืดหยุ่นผ่อนสั้นผ่อนยาว ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

จากคุณลักษณะของผู้ที่มีวินัยในตนเองที่กล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า บุคคลที่มีวินัยในตนเองควรประกอบด้วยพฤติกรรมที่สำคัญ ดังต่อไปนี้คือ

1. มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ
2. มีความตั้งใจจริง การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม
3. ความเป็นผู้นำ มีความตรงต่อเวลา
4. มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความอดทน มีความเสียสละ
5. มีลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนเอง

4.3 แนวทางการสร้างความมีวินัยในตนเอง

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2542, น. 21) ให้แนวทางในการสร้างวินัยไว้ 5 ประการ คือ

1. การทำให้เกิดพฤติกรรมเคยชิน โดยให้บุคคลรู้เห็นและปฏิบัติพฤติกรรมที่ดีเพื่อเป็นพื้นฐานและปฏิบัติต่อเนื่องจนเกิดเป็นพฤติกรรมเคยชิน

2. การใช้วัฒนธรรมในสังคม เป็นแนวทางปฏิบัติผสมผสานกับหลักการทำให้เป็นพฤติกรรมเคยชิน เช่นการทำความเคารพด้วยการไหว้เมื่อพบผู้ใหญ่เป็นสิ่งที่เด็กทำได้โดยง่าย แต่การเข้าแถวไม่ใช่วัฒนธรรมไทย เด็กไม่ได้เห็นแบบอย่างอยู่เสมอ ดังเช่น การไหว้ของไทย ดังนั้นการไหว้จึงง่ายต่อการปฏิบัติมากกว่าการเข้าแถว

3. การใช้องค์รวม เป็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจพฤติกรรมและสติปัญญา ซึ่งเป็นหลักการทางการศึกษา และหลักการพัฒนาจริยธรรม คือมีความเข้าใจในความสำคัญของสิ่งที่กระทำมีความพอใจและยอมรับในสิ่งที่กระทำ

4. การใช้แรงหนุนสภาพจิต เป็นการตั้งความมุ่งมั่นหรืออุดมการณ์และพยายามปฏิบัติตามเป้าหมายที่มุ่งมั่นไว้ ซึ่งอาจทำให้เกิดการเปรียบเทียบแม้ความภาคภูมิใจในผลการปฏิบัติหากใช้มากเกินไปจะกลายเป็นดูถูกดูหมิ่นผู้อื่น อันเกิดจากการเปรียบเทียบและพึงพากำลังใจจากภายนอก

5. การใช้กฎเกณฑ์บังคับ เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้เกิดวินัยได้ชั่วระยะหนึ่งเมื่อไม่มีผู้ใดควบคุมวินัยก็จะหายไป จึงเป็นวิธีที่ไม่ถูกต้อง

กล่าวโดยสรุป แนวทางเสริมสร้างวินัยในตนเองให้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น มีหลายแนวทาง ซึ่งจะต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ เริ่มตั้งแต่การสอนให้นักศึกษารู้จักปฏิบัติตามกฎระเบียบ ทำเป็นตัวอย่างให้ดูรวมทั้งการควบคุมความประพฤติด้วย ถ้านักศึกษาทำผิดต้องหาวิธีปรับพฤติกรรมให้เหมาะสม เช่น อาจจะทำให้กล่าวตักเตือน ชี้แจงให้เข้าใจว่ากระทำเช่นนั้นไม่ถูก หรือลงโทษตามความเหมาะสม ให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เป็นความสำนึกได้อยู่เสมอในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ให้ประพฤติปฏิบัติด้วยการเอาใจใส่และติดตามผลตลอดเวลา ปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง จริงใจ เต็มความสามารถ และตรงต่อเวลาตามที่กำหนดไว้

5. แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน

5.1 ความหมายลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน

วุฒิพงษ์ ทองก้อน (2542, น. 7) การมุ่งอนาคต (Future Orientation) หมายถึง ลักษณะมุ่งอนาคตทางการศึกษาปัจจุบันว่า การศึกษาที่ผ่านมาได้ตัดทอนความสามารถของมนุษย์ที่จะเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ก่อให้เกิดความล้มเหลวในการสอนการศึกษาที่ดีนั้น ต้องให้ผู้เรียนมีบทบาทในการทำนายแนวโน้มความเป็นไปได้ของตนเองและของโลกในอนาคตอีกด้วย

ชวนชัย เชื้อสาธุชน (2546, น. 25) การมุ่งอนาคต หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกล และเล็งเห็นผลดีและผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สามารถวางแผนปฏิบัติเพื่อรองรับผลดีหรือป้องกันผลเสียที่จะเกิดในอนาคต การควบคุมตน หมายถึง ความสามารถที่จะปฏิบัติหรือดเว้นการปฏิบัติเพื่อผลที่ดีกว่าและมีคุณค่าสูงกว่าที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ศุภชัย สุพรรณทอง (2544, น. 23) ลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกลของบุคคล การเห็นความสำคัญของสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น และมีความสามารถในการควบคุมตนให้ดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม มีความรับผิดชอบได้ รอได้ เพื่อผลที่ยิ่งใหญ่กว่าในอนาคต

นီออน พิณประดิษฐ์ (2546, น. 21) ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน หมายถึง ความสามารถในการคาดเหตุการณ์ไกลเล็งเห็นผลดี ผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและสามารถ

วางแผนปฏิบัติเพื่อรองรับผลดีหรือป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ และสามารถที่จะปฏิบัติหรือดเว้นการปฏิบัติเพื่อผลที่ดีกว่าที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

นิภาพร โชติสุดเสนห์ (2545, น. 7) ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน หมายถึง ปริมาณความสามารถในการคาดการณ์ไกล เห็นสิ่งที่จะเกิดกับตนในอนาคต เห็นความสำคัญของสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และความสามารถในการควบคุมจิตใจและพฤติกรรม โดยการบังคับตนเองให้รู้จักอดได้รอได้หรือเลือกที่จะไม่รับประโยชน์เล็กน้อยในทันที แต่รอรับประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่กว่า หรือสำคัญกว่าที่ตามมาในภายหลัง ผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนสูง คือ ผู้ที่มีพฤติกรรมที่เหมาะสม ปฏิบัติตนเหมาะสมกับกาลเทศะและไม่เป็นผู้ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของศาสนา

การมุ่งอนาคตและควบคุมตนเองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในปรากฏการณ์เดียวกัน คือ บุคคลจะต้องมีความต้องการผลในอนาคตมากกว่าผลในปัจจุบัน แล้วดำเนินการปฏิบัติเพื่อไปสู่เป้าหมายในอนาคตนั้น เช่น การอดได้รอได้

5.2 ลักษณะของผู้มุ่งอนาคตและสามารถควบคุมตนเอง

ผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตสูง สามารถระงับหรือชะลอการบำบัดความต้องการต่าง ๆ ของตนได้ ฉะนั้นผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตสูง คือผู้ที่สามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม กับ กาลเทศะ และไม่เป็นผู้ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของศาสนา และกฎหมาย จึงเห็นได้ว่า ผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตสูง จัดว่าเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูง

ลักษณะของผู้ที่มุ่งอนาคต (สมดุล ชาญนวงศ์, 2533, น. 51) มีดังนี้

1. สามารถวางแผนล่วงหน้าได้ และสามารถคาดการณ์ถึงผลดี ผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้
2. สามารถอดได้ รอได้ “สามารถอดเปรี้ยวไว้กินหวาน”
3. มีความเชื่อมั่นในผลของการกระทำว่าทำดีย่อมได้ผลดีตอบแทน
4. เป็นบุคคลที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ อย่างสมเหตุสมผล
5. สามารถงดเว้นจากการกระทำบางชนิดที่สังคมไม่ยอมรับ หรือเป็นผลเสียต่อสุขภาพได้

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542, น. 20-21) ลักษณะควบคุมตนเองได้ หมายถึง การรับรู้ การรู้จักตนเอง มีความคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีสติ บังคับตนเอง และมี

ความเชื่อมั่นในตนเอง ประพฤติตน ปฏิบัติตนและปรับตนเองได้ มองโลกในแง่ดี ตัดสินใจได้ ถูกต้อง และแสดงบทบาทตามค่านิยมพื้นฐานของสังคมได้ ประกอบด้วย

1. การรับรู้ การรู้จักตนเอง การคิดและวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล
2. มีสติ บังคับตนเอง และมีความเชื่อมั่นในตนเอง
3. ประพฤติตน ปฏิบัติตน และปรับตนเองได้
4. มองโลกในแง่ดี ตัดสินใจถูกต้องและแสดงบทบาททางสังคมได้เหมาะสม

ในการศึกษาลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนเองมีความสำคัญต่อนักศึกษามหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์อย่างมาก จะทำให้นักศึกษามีความก้าวหน้า มุ่งที่จะประพฤติดีและประสบผลสำเร็จ ในชีวิต ซึ่งลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนเอง สามารถสร้างขึ้นในตัวนักศึกษาได้ นักศึกษาสามารถ ที่จะคาดการณ์ วางแผนในอนาคตได้ เมื่อวางแผนในอนาคตได้ ก็จะรู้จักอดได้ รอได้ ควบคุม ตนเองได้ เพื่อมุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายที่คาดการณ์ไว้ แต่ถ้านักศึกษาไม่นึกถึงอนาคตและไม่สามารถ อดได้รอได้อย่างเหมาะสม ก็จะทำให้เกิดพฤติกรรมที่จะเป็นปัญหาสังคมได้ต่อไปในอนาคต

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปนัดดา เจียรกุล (2544, น. 1) ศึกษาแนวโน้มหลักสูตรทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในทศวรรษหน้า ซึ่งเป็นการศึกษาแนวโน้มหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปของ สถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในทศวรรษหน้า (2541 – 2550) พบว่า หลักสูตร วิชาศึกษาทั่วไปของสถาบันศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในทศวรรษหน้า จะเน้นความเข้าใจ และการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลก ได้แก่ การปรับตัว การคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา อย่างมีปัญญาและมีคุณธรรม รวมทั้งการให้ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เพื่อ การประยุกต์ใช้และเพื่อรู้รอบ รู้กว้าง โดยมุ่งพัฒนাবัณฑิตให้มีความสามารถในการสื่อสาร มี ทักษะพื้นฐานในเชิงสากล รู้จักแสวงหาความรู้ มีมนุษยสัมพันธ์ และมีความรับผิดชอบ

บริษัท ตรีเพชรรีซูเชลส์ จำกัด (2542, น. 2) ได้ศึกษาถึงทัศนคติของนิสิตนักศึกษา ต่อกิจกรรมในศตวรรษที่ 21 พบว่า

- นิสิตนักศึกษาต้องการเห็นรูปแบบและลักษณะกิจกรรมนิสิตนักศึกษาที่สามารถ พัฒนาวิสัยทัศน์ สอนให้คิดเป็น วางแผนเป็น แก้ปัญหาเป็น เน้นการทำงานเป็นทีมพร้อมกับ สร้างความสามัคคี รวมทั้งพัฒนาทางด้านคุณธรรม และจิตใจ โดยไม่ละทิ้งกิจกรรมเพื่อสังคม สำหรับบทบาทของกิจกรรมนิสิตศึกษานั้นควรจะมียุทธศาสตร์ในการพัฒนานิสิตนักศึกษา ให้รู้จัก

บริหารเวลา วางแผน รับผิดชอบ รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น พัฒนาความคิด สร้างวิสัยทัศน์ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้และต้องช่วยเหลือสังคมและสิ่งแวดล้อม

- การจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษา ควรเป็นความรับผิดชอบและหน้าที่ของตัวนิสิต นักศึกษา องค์กรนิสิตนักศึกษา องค์กรกลางสำหรับกิจกรรมนิสิตนักศึกษา สถาบันการศึกษา ทบวง มหาวิทยาลัย โดยการสนับสนุนควรจะมาจกตัวนิสิตนักศึกษา สถาบันการศึกษารัฐบาล อาจารย์ ทบวงมหาวิทยาลัย

- ความคิดเห็นต่อกิจกรรมนิสิตนักศึกษาในปัจจุบันและทศวรรษหน้าพบว่า ยังคงต้อง มีการวางแผนการทำโครงการและลงมือปฏิบัติ สามารถสร้างความสามัคคี นิสิตนักศึกษามีส่วน ร่วมแสดงความคิดเห็นเข้าร่วมโดยสมัครใจ และได้รับการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษาและ และหน่วยงานต่าง ๆ แต่ควรจะมีการฝึกวิสัยทัศน์ที่กว้างมากขึ้น พัฒนาความคิด ความคิด สร้างสรรค์ ปรับปรุงคุณภาพ สอนให้รู้จักแบ่งปัน มีน้ำใจ และควรมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารมาก ขึ้น

- บุคลิกของผู้ดำเนินนิสิตนักศึกษา ควรเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรับผิดชอบ มีวินัย กล้าคิด กล้าทำ กล้าพูด กล้าตัดสินใจ กล้าเผชิญปัญหา สามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่น หรือการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ได้ และมีมนุษยสัมพันธ์ ในแง่ของนิสิต นักศึกษาทั่วไปนั้นควรมี บุคลิกคือ มีความรับผิดชอบ มีวินัย ซื่อสัตย์ มีจริยธรรม คุณธรรมดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เคารพและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ขยันมีความพยายาม ไม่ย่อท้อ

- บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาหรืออาจารย์ผู้สอนในสถาบัน ควรมีบทบาทในการ สนับสนุนให้นิสิตนักศึกษากล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง แนะนำให้คำปรึกษาได้อย่างเหมาะสม มีเหตุผล รับฟังความคิดเห็น สอนให้คิด เป็นตัวอย่างที่ดี มีจรรยาบรรณ และการประเมินผล ตนเองตลอดเวลา

- คุณสมบัติของบัณฑิตนั้นจะต้องมีความรับผิดชอบ มีวินัย มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความซื่อสัตย์ มีจริยธรรม คุณธรรมที่ดี ขยัน อดทน กระตือรือร้น ตั้งใจทำงาน เสียสละ ทุมเท มีส่วนร่วมในสิ่งที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ กล้าเผชิญ ปัญหาและต้องการหัวหน้าหรือผู้บังคับบัญชาที่มีความรับผิดชอบ มีวินัย วิสัยทัศน์กว้างไกลเป็น แบบอย่างที่ดี เป็นที่ยอมรับนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชา ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ แล้วเผชิญปัญหา

สถาบันราชภัฏสวนดุสิต (2542, น. บทคัดย่อ) ศึกษาความต้องการบัณฑิตและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของบัณฑิตสถาบันราชภัฏตามทัศนะของผู้ประกอบการ พบว่าผู้ประกอบการต้องการบัณฑิตที่มีคุณลักษณะเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

1. ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ประกอบด้วย มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและพัฒนาความรู้ให้ทันเหตุการณ์ สามารถพัฒนางานให้ทันสมัยอยู่เสมอ นำความรู้ไปใช้กับงานที่ได้รับมอบหมาย มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ใฝ่หาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ สามารถประยุกต์ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ มีความรู้ในวิชาชีพเฉพาะสาขา รู้จักดัดแปลงสิ่งที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และรู้จักการนำผลการวิจัยมาใช้ในการปรับปรุงการทำงาน

2. ด้านความรู้ความสามารถพิเศษ ประกอบด้วย ใช้คอมพิวเตอร์พื้นฐานได้ มีการทำงานเป็นกลุ่ม แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ วางแผนการทำงานเป็น ทำงานเป็นระบบ ใช้ภาษาต่างประเทศได้น้อย 1 ภาษา สามารถค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็น ประยุกต์ใช้งานได้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันในสังคม

3. ด้านบุคลิกภาพ ประกอบด้วย มีมนุษยสัมพันธ์ดี รับผิดชอบต่อหน้าที่ แต่งกายสะอาดเรียบร้อยถูกกาลเทศะ ซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เกียจงาน เคารพกฎเกณฑ์ขององค์กร กระตือรือร้น มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงความคิดเห็น และมีวิสัยทัศน์กว้างไกล

วุฒิพงษ์ ทองก้อน (2542, น. 48) ได้ศึกษาถึง ลักษณะมุ่งอนาคตของนักศึกษา มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ พบว่านักศึกษาเพศหญิงและเพศชายมีลักษณะมุ่งอนาคตในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งพบว่าไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เพราะค่าเฉลี่ยของระดับมุ่งอนาคตของเพศชายและเพศหญิงมีค่าใกล้เคียงกันมากคือ 3.8073 และ 3.8375 ตามลำดับ ที่เป็นเช่นนี้ผู้วิจัยคิดว่า ในสภาพสังคมปัจจุบันอยู่ในยุคของข้อมูลข่าวสารซึ่งเชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก การติดต่อสื่อสารรวดเร็วมากขึ้นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกด้านอย่างรวดเร็วมาก ดังนั้นเพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ทุกคนในสังคมจึงต้องมีคุณลักษณะในการปรับตัวเองตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และควบคุมการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้เป็นไปอย่างเหมาะสม ซึ่งทั้งนี้คุณลักษณะดังกล่าวระหว่างนักศึกษาเพศชายและเพศหญิงของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ คงไม่แตกต่างกันเพราะต่างก็อยู่ในยุคของข้อมูลข่าวสารสังคมคล้ายคลึงกัน

ชัยรัช เสาวพนธ์ (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การส่งเสริมการทำกิจกรรมนักศึกษา" ในกรณีศึกษา การบริหารสถาบันอุดมศึกษาจากประสบการณ์ของผู้เข้ารับการศึกษาผู้บริหารระดับสูง มหาวิทยาลัยรุ่นที่ 4 สรุปผลการศึกษาได้ว่า งานด้านกิจกรรมนักศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญใน

การพัฒนานักศึกษา มหาวิทยาลัยจะต้องให้ความสำคัญทั้งด้านการคัดเลือกอาจารย์มาช่วยงานด้านนี้ และให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณทั้งในส่วนของนักศึกษาและอาจารย์ เพื่อเป็นการชักจูงให้มีคนเข้ามาทำงาน อาจารย์ฝ่ายกิจกรรมนักศึกษาจะต้องเข้าใจพฤติกรรมของนักศึกษา เพื่อจะได้หาแนวทางในการให้การส่งเสริมได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ต้องให้ความสำคัญต่อบทบาทของนักศึกษาเก่าในการส่งเสริมการทำกิจกรรมของนักศึกษาปัจจุบัน

จากผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษา ปรากฏว่า นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ในกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ได้มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ขึ้นจากเดิมคือ ความรับผิดชอบ ความสามัคคี บุคลิกภาพ การเรียนรู้ การเป็นผู้นำและการเป็นผู้ตาม และการแก้ปัญหา พัฒนาการด้านเหล่านี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของทบวงมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมกิจกรรมนิสิตนักศึกษา ตลอดจนความต้องการของนิสิตนักศึกษาเอง และผลของการวิจัยส่วนนี้ยังสอดคล้องกับทัศนะในทางบวกของประชาชนและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่มีต่อนิสิตนักศึกษาที่ออกมาปฏิบัติงานอาสาเหล่านี้ด้วย จึงอาจจะกล่าวได้ว่า ในการส่งเสริมกิจกรรมอาสาพัฒนาชนบทของทบวง มหาวิทยาลัยได้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยดี กล่าวคือ ได้พัฒนานิสิตนักศึกษาและพัฒนาท้องถิ่นควบคู่กันไป

เสริมศรี ไชยศรี และคณะ (2543, น. 75) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "หลักเกณฑ์และรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่พึงประสงค์ในระดับปริญญาตรี" ได้นำเสนอผลการวิจัยต่อที่ประชุมสัมมนา โดยผู้วิจัยขอให้ผู้เข้าร่วมประชุมตอบแบบสอบถามแสดงความเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย และให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมต่อผลการวิจัยในด้านคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ ที่ตอบแบบสอบถามจากจำนวน 150 คน ตอบแบบสอบถามคืนมา 64 ชุด นำมาหาค่าร้อยละและสรุป ได้พบว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ระบุไว้ 16 ลักษณะ ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยร้อยละ 100 11 ลักษณะ เห็นด้วยรองลงมาร้อยละ 98.44 4 ลักษณะ และอีก 2 ลักษณะเห็นด้วยร้อยละ 96.87 เห็นด้วยร้อยละ 100 ได้แก่ ความรู้และความเข้าใจในชีวิตและสังคม ทักษะการคิดและเรียนรู้แบบลุ่มลึก มีคุณธรรม จริยธรรม ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีจิตสำนึกต่อสาธารณะหรือส่วนรวม มีวัฒนธรรมการทำงานจริงจัง มีพลังตั้งใจมั่น เปิดกว้างต่อข้อมูลความคิด ปรับตัวได้ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงได้ด้วยหลักฐานข้อมูล มีอิสระทางความคิด เห็นด้วยรองลงมาร้อยละ 98.44 ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้และการสื่อสาร สามารถชี้นำสังคม มีความกล้าหาญทางวิชาการ รับผิดชอบต่อพันธกิจ เห็นด้วยร้อยละ 96.87 ได้แก่ ความรู้ความสามารถเฉพาะทาง สำหรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติม คือ ควรเน้นจิตสำนึกต่อส่วนรวมและทำงานร่วมกับผู้อื่น

ประชิด สุขอนันต์ (2545, น. 140-142, 146-148) เรื่อง ปัจจัยส่วนบุคคลและสถานการณ์ที่มีความสัมพันธ์กับความสุขและพฤติกรรมฆ่าตัวตายในนักเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 1,160 คน พบว่า นักเรียนที่มีคุณลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตนเอง มีความคิดฆ่าตัวและพยายามฆ่าตัวตายน้อยกว่านักเรียนที่มีลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนต่ำ การศึกษาของ ศุภชัย สุพรรณทอง (2544, น. 75-76) เรื่อง ปัจจัยทางจิตและสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลือกตั้งอย่างจริยธรรมของนักศึกษาสถาบันราชภัฏ จำนวน 504 คน พบว่า นักศึกษาที่มีลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนสูง เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการไปเลือกตั้งอย่างมีจริยธรรมสูงกว่านักศึกษาที่มีลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนต่ำ งานวิจัยของ วรณี วรรณชาติ (2541, น. 55-59) เรื่อง ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการคบเพื่อนแบบเสี่ยงเอดส์ของนักศึกษาชายในมหาวิทยาลัย พบว่า นักศึกษาชายที่มีลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนสูง มีพฤติกรรมการคบเพื่อนแบบเสี่ยงเอดส์ต่ำ

จากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ในทัศนะของนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” สรุปได้ว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์หมายถึง การพัฒนานักศึกษาให้เป็นผู้ที่มีการพัฒนาทางด้านปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม ผู้ศึกษาพบว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ควรมี คือ มีการเรียนรู้ ความมีคุณธรรมจริยธรรม ความมีวินัยในตนเอง และลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนเอง ซึ่งในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้ยอมรับว่า ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษายังมีจุดอ่อนในด้านวิชาการ วิชาชีพ ขาดคุณลักษณะในด้านคุณธรรม จริยธรรม มนุษยสัมพันธ์และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (วิทยากร เชียงกูล, 2540, น. 136) ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาในประเด็นดังกล่าว เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย